

Dr Dominika Czyżak
Toruń – UMK

**BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
– WSPÓLNA PRZESTRZEŃ
W CENTRUM UNIWERSYTETU
MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU**

Abstract

University Library in Toruń – short presentation of a scientific library, with a user-friendly attitude towards readers and everyone, who wants to acquire new ideas and knowledge, basic information about the availability of print and electronic resources and modern reference services.

Streszczenie

Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu – krótka prezentacja biblioteki naukowej otwartej dla poszukujących wiedzy czytelników, podstawowe informacje o zasobach drukowanych i elektronicznych, ich dostępności oraz usługach.

Od 1973 r. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu mieści się w gmachu zlokalizowanym w centrum tzw. nowego kampusu uniwersyteckiego, położonego w dzielnicy Bielany. Przez lata od momentu zasiedlenia nowego budynku bibliotecznego zmieniało się jego najbliższe otoczenie, przybierały kolejno wznoszone obiekty dla wydziałów i instytutów, przenoszonych z dotychczasowych siedzib w centrum miasta. Zmiany te zawsze pozytywnie oddziaływały zarówno na Bibliotekę jak i były korzystne dla kolejnych pokoleń pracowników i studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Każda rozbudowa kampusu sprawiała iż Biblioteka coraz bardziej wchodziła w przestrzeń naukową środowiska uniwersyteckiego. Taki był zamysł architektów opracowujących pod koniec lat 60-tych XX wieku plan budowy „miasteczka akademickiego”. Wśród projektowanych obiektów znalazł się także nowy, predestynujący do miana najnowocześniejszego w Polsce, gmach Biblioteki Uniwersyteckiej. Głównym architektem budynku Biblioteki został prof. inż. arch. Witold Benedek, a najbliższym współpracownikiem i także uczestnikiem procesu powstania projektu był prof. inż. arch. Konrad Kucza-Kuczyński, którzy przygotowali koncepcję umieszczenia biblioteki prawie że w centrum nowego kampusu. Sąsiedztwo licznych agend uczelni sprawdziło się i wciąż wnosi wymierne efekty dydaktyczne jak i naukowe. Gmach biblieczny, leżą-

cy tuż przy „szlaku” prowadzącym do obiektów dydaktycznych wydziałów, wciąż jest centrum uczelni, zarówno ze względu na znaczne zbiory ale i także z uwagi na fizyczną dostępność. Trudno nie wejść do Biblioteki, która jest po „po drodze”, otwarta siedem dni w tygodniu, łącznie przez 74 godziny. Zarówno studenci jak i pracownicy naukowcy na co dzień korzystają z tych atutów uniwersyteckiej księżnicy, jakimi są zbiory, otwartość czy bogate zaplecze technologiczne.

Rok 2014 był kolejnym, już czterdziestym w historii, w którym Biblioteka Uniwersytecka przez pełnych 12 miesięcy funkcjonowała w gmachu przy ul. Gagarina 13 (przeprowadzka trwała od marca do maja 1973 r.). Przez te już cztery dziesiątki lat Biblioteka zmieniała się i zmienia, zarówno fizycznie poprzez liczne reorganizacje wewnątrz jak i dostosowując zbiory oraz oferowane usługi do wymagań i potrzeb użytkowników. Nowe aranżacje sprawiają iż Biblioteka stale jednak pozostaje ważnym miejscem, przestrzenią pracy dla pracowników i studentów uniwersytetu, którzy swoją obecnością potwierdzają celowość projektów modernizacji wewnątrz jak i wieloaspektowej rozbudowy zasobów. Można pokusić się o stwierdzenie iż właśnie adaptacje, czyniące wewnątrz zaprojektowane w stylu modernizmu lat siedemdziesiątych, bardziej współczesnymi, nowoczesnymi i przestronnymi, ale jednak ciepłymi i funkcjonalnymi, sprawiają iż czytelnicy skwapliwie korzystają z aktualnej oferty Biblioteki Uniwersyteckiej. Oferta ta, w znacznym stopniu z pewnością typowa dla tego typu akademickich bibliotek naukowych, ma jednak kilka wyróżników sprawiających iż wchodząc w przestrzeń zarówno realną jak i wirtualną biblioteki użytkownik znajduje możliwości rozwoju naukowego i duchowego. W tradycyjnej przestrzeni bibliotecznej na czytelnika czekają wystawy, kiermasze, spotkania i prezentacje, miejsca do pracy zarówno przy stolikach jak i mniej konwencjonalne, darmowy skaner (wkrótce także i drukarki), wirtualna oferuje także sprzyjające kreatywności zdigitalizowane, otwarte, zasoby zarówno tekstowe jak i grafiki, fotografie czy mapy. Aranżując przestrzeń społeczną bibliotekarze zdawali sobie sprawę iż dobrze zaprojektowane wewnątrz będzie sprzyjać odwiedzinom, przy czym nie będą to tylko wejścia po odbiór książki ale przebywanie, mniej lub bardziej twórcze, zawsze jednak inspirujące do poszerzania swej wiedzy czy umiejętności.

Biblioteka dla kreatywnych

Wchodząc wczesnym przedpołudniem dowolnego dnia roku 2014 do Biblioteki Uniwersyteckiej możemy spokojnie rozgościć się na jednej z wielu dostępnych kanap, zbudować swój własny kąt z licznych porozrzucanych puf czy zająć miejsce przy wybranym stoliku, których wiele czeka na gości w przestrzeni wolnego dostępu oraz w czytelniach. Stoliki także są rozmaite, od typowych, jednoosobowych zaczynając, przez większe na których można jednocześnie rozłożyć książki z kilku półek albo mapy, po tzw. carrels stwarzające namiastkę indywidualnego i wydzielonego miejsca

studiów. Cisza, nieodłączny towarzysz bibliotecznego spokoju, jest tylko pozorna. Biblioteka nigdy nie jest pusta. Oprócz bibliotekarzy wykonujących swe codzienne obowiązki związane z gromadzeniem, opracowaniem, udostępnianiem, digitalizacją czy konserwacją zbiorów zabytkowych są także i czytelnicy wirtualni. Biblioteka Uniwersytecka kojarzona jest najczęściej ze zbiorami drukowanymi, które faktycznie dominują jeszcze liczbowo (1.308.970 wol. książek, 602.582 wol. czasopism oraz 508.070 jednostek zbiorów specjalnych, np. rękopisów, starych druków, map, nut czy plakatów) nad dostępnymi online bazami zawierającymi wszelkie e-zasoby w łącznej liczbie 247.610 jednostek, głównie e-książek i e-czasopism. Subskrybowane przez UMK e-zbiory dostępne w czytelni online (http://www.bu.umk.pl/czytelnia_online) uzupełniają, czy raczej bardziej adekwatnie należałoby stwierdzić iż poszerzają zasoby uniwersyteckiej ksiąźnicy, czyniąc ją dostępną z każdego miejsca 24 godziny na dobę przez 7 dni tygodnia. Bezpośredni dostęp z własnego laptopa w dowolnym punkcie budynku (poprzez sieć eduroam) do zawartości baz dla uprawnionych (autoryzowanych) użytkowników, jakimi są pracownicy oraz studenci, i stopniowe odkrywanie wartości tych zasobów sprawia iż praca naukowa może być prawdziwą przyjemnością. Dzięki usłudze uwierzytelniana lekturę e-podręcznika dostępnego np. na platformie ibuk.pl (zawierającej polskie wydawnictwa, głównie PWN, z których aktualnie ponad 900 jest subskrybowanych) czy e-książki z liczącej ponad 138 tys. tytułów kolekcji *Ebsco academic collection* można kontynuować także i w domu. Inną opcją jest przesłanie pliku tekstowego do własnej skrzynki pocztowej czy pobranie na urządzenie mobilne.

Biblioteka to oczywiście i przede wszystkim czytelnicy, których zarejestrowanych jest ponad 46 tys. (podstawą uprawniającą studentów do korzystania są elektroniczne legitymacje), chętnie i często odwiedzający budynek przy ul. Gagarina 13. Licznik umieszczony w drzwiach głównych notuje ponad 436 tys. odwiedzin rocznie. Wiele osób przychodzi nie tylko by pracować naukowo ale także by uczestniczyć w licznych imprezach kulturalnych, wystawach, warsztatach zagadnieniowych, promocjach książek, konferencjach naukowo-dydaktycznych oraz dyskusjach i panelach zagadnieniowych, których w roku 2014 było ponad 300. O licznych imprezach odbywających się w gmachu BU czytelników informują nie tylko anonse na stronie internetowej, portalach społecznościowych ale także m.in. dwa ekrany w systemie digital signage, z których jeden wystawionych jest przez budynek, pozyskane dzięki uczestnictwu w programie e-kultura Urzędu Marszałkowskiego województwa kujawsko-pomorskiego.

O tym że zbiory biblioteki, zarówno drukowane jak i elektroniczne, są podstawą badań oraz służą studentom do zdobywania wiedzy, świadczą liczby wypożyczanych rocznie woluminów (937 tys. udostępnień w ciągu roku) i sesji online (519 tys. wejść do zasobów licencjonowanych).

Biblioteka Uniwersytecka UMK jest nie tylko największą biblioteką akademicką północnej Polski, ale także należy do wąskiego grona uniwersyteckich ksiąźnic ofe-

rujących pełną informację o swoich zbiorach poprzez katalog dostępny online. Warto dodać iż online zamówić można nie tylko egzemplarze wprowadzone do systemu bibliotecznego ale dzięki zeskanowaniu wszystkich tradycyjnych katalogów kartkowych także i te woluminy, których sygnatury są widoczne jedynie przy opisach bibliograficznych (często ręcznie pisanych) umieszczonych w prawym górnym narożniku tekturowego kartonika (<http://www.bu.umk.pl/katalogi>).

Biblioteka udostępnia swoje zbiory nie tylko czytelnikom zarejestrowanym, ale także w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej (ponad 125 tys. publikacji), otwartej dla wszystkich zainteresowanych z dominującymi zbiorami regionalnymi, tematycznie związanymi z szeroko rozumianym Pomorzem (kpbc.umk.pl), chociaż wśród udostępnianych są także druki emigracyjne czy materiały określane jako dydaktyczne dla studentów (np. są teksty zaliczane do kanonu literatury polskiej do których wygasły już prawa autorskie). Wśród zdigitalizowanych i dostępnych online obiektów są, obok książek i czasopism, także archiwalia, mapy, muzykalia, dokumenty życia społecznego, filmy, pocztówki, grafika, a także cymelia o wyjątkowej wartości historycznej i artystycznej, np. cenne rękopisy średniowieczne z dawnej Państwowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Królewcu, nie udostępniane na co dzień a w KPBC reprezentowane m.in. przez wybranych dziewiętnaście kodeksów przygotowanych pod względem konserwatorskim i zeskanowanych dzięki funduszom przyznanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego na zabezpieczenie cennych zasobów polsko-niemieckiego dziedzictwa kulturowego. W tej grupie Rękopisów krzyżackich” na uwagę i wyróżnienie zasługują kopie listów papieża Grzegorza VII z końca XI w., kodeks z tekstem *Statutów zakonu krzyżackiego* w języku niemieckim i francuskim z początku XIV w. czy *Kronika ziemi pruskiej* Mikołaja von Jeroschin z połowy XIV w. Warto pamiętać, iż Biblioteka Uniwersytecka to także skarbnica wielu „pomników” europejskiego dziedzictwa kulturowego, spośród których należy wymienić dzieło patrona Uczelni „*De revolutionibus orbium coelestium libri VI*” (wydania Norymberga 1543 i Bazylea 1566). Trudno jest zliczyć wszystkich korzystających z zasobów upowszechnionych w KPBC, szacunki mówią o kilku milionach wyświetleń rocznie, a niezależnie od pory dnia licznik podaje iż jednocześnie czytających jest od 200 do 700 osób. Zasób KPBC współtworzy 16 instytucji (szkół wyższych, muzeów, bibliotek, centrów kultury) działających w regionie które podpisały stosowną umowę z UMK, koordynatorem projektu. Zbiory Biblioteki UMK są digitalizowane we własnej pracowni, wyposażonej w 2014 r. w sprzęt (skanery, aparaty fotograficzne) z funduszy Urzędu Marszałkowskiego województwa kujawsko-pomorskiego w ramach wspomnianego już projektu e-kultura.

Otwarte dla e-czytelników jest także Repozytorium uczelniane (<https://repozytorium.umk.pl/>), współtworzone od 2012 roku przez wszystkich pracowników i doktorantów uczelni, deponujących swoje prace a zarządzane przez bibliotekarzy, pod

których pieczę jest aktualnie ponad 2.700 zdeponowanych prac, głównie artykułów i rozdziałów prac zbiorowych, podzielonych na kolekcje odpowiadające jednostkom uniwersytetu (wydziały i jednostki ogólnouczone). Repozytorium instytucjonalne powstało w oparciu o zarządzenie Rektora UMK dotyczące zasad gromadzenia i udostępniania przez Bibliotekę elektronicznych wersji materiałów naukowych i dydaktycznych powstałych w wyniku prowadzonych na uniwersytecie prac badawczych czy zajęć dydaktycznych. Do dyspozycji deponentów jest regulamin, odpowiedzi na najczęstsze pytania z zakresu praw autorskich oraz zwięzła instrukcja deponowania. Z zasady pełne teksty zdeponowanych prac udostępniane są bez żadnych ograniczeń wszystkim zainteresowanym.

Katalogi, biblioteka cyfrowa, repozytorium, elektroniczne zasoby licencjonowane – na pierwszy rzut oka wydawać by się mogła iż wyszukiwanie informacji to dla czytelnika rzecz skomplikowana i czasochłonna. Bibliotekarze zdając sobie sprawę iż czas poświęcony na lekturę z pewnością wpłynie na jakość pracy magisterskiej czy efekt dociekań naukowych na głównej stronie internetowej BU umieścili tzw. jedno okienko wyszukiwawcze czyli multiwyszukiwarkę. Narzędzie to upraszcza tematyczne poszukiwania materiałów, jednocześnie przeszukując wszystkie wspomniane zasoby. Okienko zostało tak wkomponowane w centralnym punkcie strony by użytkownik miał je na wysokości wzroku oraz by mógł przełączając kolorowe przyciski wybierać między wyszukiwaniem przez wspomnianą platformę czy tradycyjnym katalogiem lub równie intensywnie eksplorowaną listą A-Z. Wspomniane okienko wyszukiwawcze może wiele zdziałać, wskazując pełne teksty z zasobów licencjonowanych, artykuły z zdigitalizowanych gazet czy książki do wypożyczenia.

Bogate zaplecze technologiczne to niewątpliwy atut uniwersyteckiej ksiąźnicy. By móc efektywnie korzystać ze źródeł dostępnych online trzeba przede wszystkim wiedzieć że są do dyspozycji oraz gdzie szukać informacji jak wykorzystać zasoby elektroniczne, które są do dyspozycji. Podstawowe informacje nt. korzystania z Biblioteki zawierają otwarte moduły elektronicznego kursu szkolenia bibliotecznego, przygotowane zarówno z myślą o studentach, jak również wszystkich zainteresowanych korzystaniem ze zbiorów BU. W tym miejscu należy wrócić do konwencjonalnej przestrzeni bibliotecznej, która także nie jest pusta. Od godzin porannych studenci korzystają z tzw. infocafe, często pracują w grupach przygotowując się do czekających ich zajęć. Właśnie przestrzeń pierwszego piętra, wybitnie nastawiona na pracę zespołową, poprzez odpowiednie ustawienie kanap i foteli wokół niskich stolików, jest spontanicznie adaptowana przez czytelników stosownie do potrzeb i liczby uczestników spotkania. Na dwóch wyższych kondygnacjach dominują kolekcje dziedzinowe w wolnym dostępie, w sumie liczące ponad 230 tys. wol. książek i czasopism. Jak korzystać z tej formy udostępniania zbiorów by szybko dotrzeć do potrzebnej literatury podpowiedzą bibliotekarze dziedzinowi, dyżurujący codziennie przy wybranych kolekcjach dziedzi-

nowych, można także zajrzeć na strony internetowe Biblioteki, gdzie obok szczegółowych informacji, objaśniających znaki miejsca i umiejscowienie książek, można obejrzeć także krótki filmik prezentujący też zasób. Tutaj także czytelnicy mogą korzystać z bezpłatnie udostępnionego przez Bibliotekę skanera samoobsługowego czy po prostu zasiąść przy stoliku lub skorzystać z miejsca na kanapie, których tu również nie brakuje. Projektując przestrzeń dla czytelników bibliotekarze mają na uwadze zróżnicowane potrzeby i upodobania czytelników, z jednej strony zamiłowanie do ciszy, swobody, ale także częstą konieczność zgromadzenia i przechowania na stoliku większej „porcji” literatury czy głośniejszej wymiany myśli między osobami pracującymi w parach. Przeprowadzony w latach 2010-2012 remont w budynku, kłopotliwy z punktu widzenia zarówno korzystających jak i bibliotekarzy, ale podyktowany wymogami przepisów bezpieczeństwa przeciwpożarowego, sprawił iż czytelnie Oddziałów Zbiorów Specjalnych jak również wydzielona przestrzeń wolego dostęp są klimatyzowane co jest oczywiście nie bez znaczenia dla komfortu pracy umysłowej w letnich miesiącach. W sumie ponad 400 oferowanych miejsc do pracy sprawia iż zbiory gromadzone od momentu utworzenia Biblioteki Uniwersyteckiej 1 września 1945 r. nieustannie służą czytelnikom. Biblioteka, która dla niektórych kierunków studiów jest także biblioteką wydziałową (np. dla bibliotekoznawców, biologów czy geografów) jest nie tylko miejscem spotkań, tworzenia podstaw warsztatu naukowego czy twórczej pracy ale również instytucją w której studenci zdobywają podstawy praktyczne związane z swoją dziedziną poprzez śródroczne i wakacyjne praktyki zawodowe. Przyszli poloniści, bibliotekarze, archiwiści czy historycy to tylko niektórzy reprezentacji dużej grupy rokrocznie katalogujących, opracowujących spuścizny czy uczestniczących w pracach np. sekcji gromadzenia zbiorów. Dzięki współpracy z instytutami: Informacji Naukowej i Bibliologii oraz Historii i Archiwistyki UMK studenci tych kierunków odbywają także w murach biblioteki zajęcia programowe prowadzone przez bibliotekarzy, specjalistów w danej dziedzinie (ze stopniem doktora). Każdego roku Biblioteka przedstawia władzom wydziałów szeroką ofertę dydaktyczną, kładącą nacisk na zaznajomienie studentów z różnymi źródłami wiedzy, wykształcenie umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii informacyjnych oraz organizacji i selekcji informacji. Mimo iż od kilku lat na platformie moodle jest dostępny elektroniczny, modułowy, kursu szkolenia bibliotecznego tradycyjna forma spotkań w bibliotece, prowadzonych przez bibliotekarzy ma coraz więcej zwolenników. Niektórzy ze studentów mają także szansę na płatne (w ramach umowy zlecenia) dyżury w czytelniach, wolnym dostępie czy wypożyczalni, co także sprzyja integracji z macierzystą uczelnią. Jedną z nowszych usług, oferowanych przez Bibliotekę, są analizy parametryczne dorobku naukowego pracowników, sporządzane na podstawie danych z kserokopii publikacji przekazanych do sekcji bibliometrii, która także prowadzi bazę publikacji wraz z punktowaniem. Pracownicy UMK, na mocy zarządzenia Rektora, są zobowiązani do przekazywania

kserokopii dorobku piśmienniczego afiliowanego przez UMK od 2005 r. Powstająca w ten sposób bibliografia publikacji pracowników i doktorantów UMK nie jest jedyną tworzoną w Bibliotece, pamiętać należy o tworzonej w Pracowni Pomoroznawczej Bibliografii historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego oraz krajów regionu Bałtyku (dostępnej online za lata 2004-2012).

Plany na najbliższą przyszłość? Wyzwaniem będzie przygotowywana i wyczekiwaną ale trudna pod wieloma aspektami (organizacyjnym, finansowym, technologicznym) zmiana systemu bibliotecznego. Mamy nadzieję iż prowadzone aktualnie gruntowne analizy dostępnych na rynku systemów pozwolą na wybór najbardziej adekwatnego do potrzeb i wizerunku Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu.

